

Шевченко Олексій Олексійович,
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, аспірант
Академії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ)*

Науковий керівник: д.ю.н., професор, Ліпкан В.А.

СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ДЛЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах війни Російської Федерації проти України, під час дії, впровадженого на території України воєнного стану та загальної мобілізації населення нашої держави, питання земельного та аграрного законодавства становлять собою критичну складову державного управління. Проте багатовекторність напрямів, за якими має розвиватися та слідувати наша держава в рамках реальної інтеграції до європейської спільноти, змінюється на окремі мононапрямки, такі як: озброєння, військова допомога, енергетичний тероризм тощо.

Нагальні питання забезпечення наших військових всім необхідним, захист об'єктів стратегічної інфраструктури та цивільних об'єктів від ударів та ракетних обстрілів є першочерговими та надважливими питаннями кожного українця.

Таким останнім поданим законопроектом на погодження до Верховної Ради України став «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури відведення земельних ділянок для розвитку цифрової інфраструктури» за № 9549 від 01.08.2023 року (надалі – «Законопроект № 9549») [1].

Аналізуючи цей Законопроект № 9549, що стосується суспільних відносин у сфері земельного та аграрного права, доходимо висновку, що цей документ повністю видозмінює всі основні та наявні положення, приписи,

принципи цивільного законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері відчуження приватної власності

Під терміном «*суспільної необхідності*», визначеного Законом України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 року, розуміють обумовлену загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади *виключна необхідність*, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку. [2]

В цьому Законопроекті № 9549 пропонуються зміни, які визначають особливості примусового відчуження земельних ділянок, іншого нерухомого майна з мотивів суспільної необхідності в умовах воєнного стану для розміщення об'єктів оборонно-промислового комплексу та об'єктів інфраструктури в Ужгородському районі Закарпатської області.

Відтак потребує визначення поняття виключної необхідності та його співвіднесення із іншими вже легітимованими категоріями, які визначають напрями державної політики щодо реалізації національних інтересів.

Цими змінами передбачається: можливість примусового відчуження з мотивів суспільної необхідності за рішенням Закарпатської обласної державної адміністрації протягом дії правового режиму воєнного стану в Україні, зокрема, земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна приватної та комунальної власності; відшкодування за рахунок, зокрема, коштів державного бюджету вартості нерухомого майна, що відчужується, та збитків, завданих таким примусовим відчуженням; встановлення заборони на оскарження до суду рішень Закарпатської обласної державної адміністрації про примусове відчуження земельної ділянки, іншого об'єкта нерухомого майна.

Повна невідповідність положенням частини 4 статі 13 Конституції України, що стосується рівності всіх суб'єктів права власності перед законом

та частин 1 та 2 статті 55 Конституції України, де права і свободи людини і громадянина захищаються судом, та як наслідок кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, дозволяє вже в цій частині повністю відхилити даний проєкт Закону, через пряму дію норм Конституції та її неухильного дотримання, навіть у воєнний час.[3]

При цьому слід враховувати, що у ст. 64 Конституції України визначено окремі обмеження в умовах воєнного або надзвичайного стану, де міститься чітка заборона щодо недопущення обмеження права, визначеного у ст. 55 Конституції України.

Окрім того, нами виявлено порушення ст. 95 Конституції України, що стосуються прав розпорядження бюджетними коштами на відшкодування збитків власникам чи землекористувачам, завданих у зв'язку з примусовим відчуженням їхньої власності. З огляду на *суспільну необхідність викупу* таких об'єктів, це призведе до додаткових податкових навантажень на бізнес та громадян, що буде необхідним для покриття витрат із державного бюджету. А головне: дані витрати не передбачені Державним бюджетом України.

Також викликає потребу в прилюдному і публічному обґрунтуванні, в тому числі математичному, такого поняття, як *«виключна необхідність»*, адже баланс існування демократичної держави, конституційного ладу містить ключову дилему: збереження інституційної системи з одного боку, дотримання прав і свобод людини і громадянина — з іншої. Усе це є відлунням балансу розподілу влади. Впровадження такої процедури, є нелегітимним, що порушуватиме цей баланс, а відтак формуватиме умови для прямого порушення Конституції України, де чітко визначено, що Україна є демократична, соціальна і правова держава.

Додатково, до означених нами порушень низки статей Конституції України, положення цього проєкта також не відповідають вимогам

адміністративно-процесуальних принципів та норм, які викладені в Кодексі адміністративного судочинства України. [4]

У статті 2 цього Кодексу головними завданням адміністративного судочинства є *справедливе, неупереджене* та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Положення цього Законопроєкту № 9549 порушують встановлені ч. 3 ст. 2 цього Кодексу, що стосуються основних засад (принципів) адміністративного судочинства, якими є верховенство права, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі, забезпечення права на апеляційний перегляд справи, забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом.

Окрім того, у ч. 4 ст. 353 Цивільного кодексу України визначено питання реквізиції (примусового відчуження майна у власника за надзвичайних обставин), де встановлено, що в разі реквізиції майна оцінка, за якою попередньому власникові була відшкодована вартість реквізованого майна, може бути оскаржена до суду. [5]

Отже, підсумовуючи викладене з позицій правової доктрини, впровадження будь-яких виключень, як передбачено в цьому Законопроєкті № 9549, з встановлених норм примусового відчуження об'єктів права власності в умовах воєнного стану на території окремої адміністративно-територіальної одиниці України, зокрема Ужгородського району Закарпатської області, може бути кваліфіковано як порушення принципу верховенства права та суперечить статтям Конституції України та законів, що стосуються захисту прав приватної власності. Враховуючи фундаментальний обов'язок держави щодо забезпечення захисту прав власності та економічних інтересів усіх суб'єктів господарювання, такі виключення підривають правову визначеність та соціальну спрямованість

економічної політики. Отже, посадові особи держави повинні дотримуватися конституційних гарантій і забезпечити справедливий баланс між суспільною необхідністю та захистом прав приватної власності. За інших умов такий законодавчий підхід створює передумови для виникнення корупційних ризиків, зокрема допускаючи можливість вчинення корупційних правопорушень під час ухвалення рішень посадовими особами Закарпатської обласної державної адміністрації щодо примусового відчуження земельних ділянок або іншого нерухомого майна. Закріплення у законопроекті норми, яка передбачає заборону на оскарження до суду рішень Закарпатської ОДА, порушує принципи правової держави, зокрема право на судовий захист, гарантоване Конституцією України. Такий підхід не тільки не забезпечує належного захисту прав власників примусово відчужуваного майна, але й створює загрозу їх порушення та позбавляє власників можливості ефективного захисту своїх законних інтересів у судовому порядку.

Такий підхід немає під собою жодних правових підстав, є нелегітимним, і а також неправомірним, він порушує правову безпеку людини, формує умови для соціальної дезорганізації населення, а також за певних умов, може стати рушієм для підвищення рівня конфліктогенності всередині суспільства в частині ставлення до влади та її представників. Сильна держава, має контролювати і реалізувати неподільність влади, і довести свою здатність щодо реалізації положень Конституції на всій території України. Захист прав суб'єктів власності на земельні ділянки є ключовим елементом у становленні не лише демократичної і правової, а й соціальної держави. Підписання Україною Римського статуту та інших міжнародно-правових документів підкреслює прагнення держави дотримуватися високих стандартів, за якими право власності визнається абсолютним та недоторканим — за будь-яких умов. Держава як правовий інститут зобов'язана забезпечувати охорону цього права за допомогою правових механізмів та силових інституцій, в тому числі державного примусу. Прийняття запропонованого законопроекту може призвести до

порушення низки міжнародних зобов'язань, ратифікованих Україною, що, своєю чергою, може негативно вплинути на інвестиційний клімат та призвести до втрати довіри з боку іноземних інвесторів і міжнародних корпорацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури відведення земельних ділянок для розвитку цифрової інфраструктури. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42412>.

2. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» від 17.11.2009 № 1559-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17#top>.

3. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#top>.

5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.